

AHMED-İ DÂÎ'NİN KİTÂBÜ'T-TA'BİR TERCÜMESİ

İhsan Sabri ÇEBİ*

Özet

Kitabü't-ta'bir Tercümesi Eski Anadolu Türkçesi dönemi müelliflerinden Ahmed-i Dâî'ye aittir. Eser yayımlanmamıştır. *Tabir-name-i Türkî* adıyla da bilinen bu eser düş (rüya) tabirleri hakkındadır. Eserin aslı Arapçadır. Arapça aslın yazarı olarak Ebu Bekr bin Abdullah El-Vasitî'nin ismi geçer. Eser Arapçadan Farsçaya çevrilmiştir. *Kitâbü't-ta'bir Tercümesi* Ahmed-i Dâî tarafından Germiyan Beyi II. Yakub adına bu Farsça tercümeden Türkçeye çevrilmiştir. Germiyan Beyi Sultan II. Yakub için yazılmış bir medhiyeyi de içinde bulunduran bu eser Eski Anadolu Türkçesi döneminin ses ve şekil özelliklerini göstermesi bakımından önemli bir kaynaktır. Düşte görülen objeleri açıklaması yönüyle de muhteva bakımından birçok farklı alana ait kelimeleri bulundurması kitabın önemini ayrıca artırmaktadır. Bu çalışma ile eseri ayrıntılı bir şekilde tanıtmayı amaçladık.

Anahtar kelimeler: Eski Anadolu Türkçesi, Ahmed-i Dai, Kitâbü't-ta'bir, Kitâbü't-ta'bir Tercümesi, Tabir-name-i Türkî.

THE TRANSLATION OF KITABU'T-TA'BIR BY AHMED-I DAI

Abstract

The translation of Kitabü't-ta'bir belongs to Ahmed-i Dai, who was one of the authors of Old Anatolian Turkish Period. The work has not been published. This work, also known as *Tabir-name-i Turki*, is about dream interpretations, and it is originally Arabic. Ebu Bekr bin Abdullah El-Vasiti is mentioned as the author of the original Arabic work. The

* Dr. Öğretim Üyesi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, iscebi@nku.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8889-0025.

work was translated from Arabic to Persian. *The translation of Kitabu't-ta'bir* was translated from Persian to Turkish by Ahmed-i Dai on behalf of II. Yakub Germiyan Bey. This work which includes a eulogy written for II. Yakub the Sultan Germiyan Bey is an important source in that it displays morphological and phonological features of Old Anatolian Turkish Period and it includes words from various areas in terms of content due to its quality of explaining objects seen in dreams increases its importance. With this study, we aim to introduce the work in detail.

Keywords: Old Anatolian Turkish, Ahmed-i Dai, Kitabu't-ta'bir, The Translation of Kitabu't-ta'bir, Tabir-name-i Turki.

Giriş¹

Ahmed-i Dâî tarafından Farsçadan Türkçeye tercüme edilen *Kitâbü't-Ta'bir*'in aslı Arapçadır. *Kitâbü't-ta'bir Tercümesi* ve *Ta'bir-nâme-i Türkî* adlarıyla tanınan bu eser bir rüya (düş) tabirleri kitabıdır. Eserin bilinen iki nüshası vardır. Nüshalardan biri Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi'nde Hekimoğlu Ali Paşa Nr. 588; diğeri Atatürk Kitaplığı'nda (İstanbul Belediye Kütüphanesi) Muallim Cevdet Nr. O.26 ile kayıtlıdır. Çalışmamızda Süleymaniye nüshasını H nüshası; Atatürk Kitaplığı nüshasını da A nüshası olarak adlandırdık.

Ahmed-i Dâî, üzerinde çok çalışılmış yazarlarımızdan biridir. Eski Anadolu Türkçesinin XIV. yüzyıl sonu ve XV. yüzyıl başı yazarlarından Ahmed-i Dâî, Germiyan ve Osmanlı saraylarına intisap etmiş, Arapça ve Farsçadan yapmış olduğu tercüme ve telif eserleri ile Oğuz Türkçesinin yazı dili hâline gelmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Değişik alanlarda pek çok eseri elimize ulaşan Ahmed-i Dâî'nin birçok eseri çalışılmasına rağmen *Kitâbü't-ta'bir Tercümesi* hakkında şimdiye kadar detaylı bir çalışma yapılmamıştır. Ahmed-i Dâî'nin biyografilerinde veya diğ. eserleri ile ilgili çalışmalarda eserden bahsedilmiş ve bazı bilgiler verilmiştir.

Kitâbü't-ta'bir hakkında müstakil bir çalışma olarak sadece iki farklı yüksek lisans tezi yapılmıştır. Bu çalışmaların her biri de eserin sadece Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunan nüshasının birer yarısının transkripsiyonlu metni ve indeksi şeklindedir.

Kitâbü't-ta'bir'in bilinen iki nüshasını karşılaştırarak hazırladığımız edisyon kritikli metin ve gramatikal indeks, yayımlanmaya hazır durumdadır.

¹ Bu makale, yayıma hazırladığımız *Kitâbü't-ta'bir Tercümesi inceleme-metin-indeks* adlı çalışmanın "Giriş" kısmı üzerinde bazı değişiklikler yapılmış şeklidir.

Ancak yayından önce bu makale ile *Kitâbü't-ta'bîr* hakkında detaylı bir tanım yazısı yazmayı amaçladık.

Arapça aslın yazarı, Ebu Bekr bin Abdullah El-Vâsîfî olarak bilinmektedir. Eserin Farsça tercümesi ve eseri Farsçaya çevirmiş olan mütercimim kimliği hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

A nüshasında eski rakamlarla yapılan sayfa numaralandırmasına göre 11a'da, yeni rakamlarla yapılan numaralandırmaya göre ise 1a'da fihristin altında farklı bir hat ile 6. satırda “mü'ellif-i kitâb” 7. satırda ise “Ebû Bekr bin 'Abdullah El-Vâsîfî” yazmaktadır.

Ebû Bekr bin 'Abdullah El-Vâsîfî ismi eserde iki yerde geçmektedir. H nüshasında ikinci bap, A nüshasında ise üçüncü bap olarak numaralandırılmış olan düşün niteliğini beyan eden ve sekizinci bapta düşün fal yoluyla açıklanmasını anlatan bölümde yer alan aşağıdaki *şâhib-kitâb* ifadeleriyle ya Farsça tercümenin yazarı ya da Arapça aslın müellifi kastedilmektedir.

“Şâhib-kitâb eydür şöyle işitdüm kendü üstâzumdan ki Ebû Bekr-i 'Abdu'l-lâhi'l-Vâsîfdur, ol dañı rivâyet ider kim kendü üstâzlarından ki” (Ahmed-i Dâî, s. 5a¹²-5b¹).

“Şâhib-kitâb şöyle fâl tarîkınca dir kim şordum kendü üstâzumdan kim Ebû Bekr-i ibn-i 'Abdu'l-lâhi'l-Vâsîfidür” (Ahmed-i Dâî, s. 16a¹¹⁻¹²).

Aşağıdaki ibarede “şâhib-kitâb”ın eseri Farsçaya çeviren mütercim olduğu açıktır. Metin içerisinde tekrarlanan “şâhib-kitâb”ın da Farsça tercümenin yazarı olması akla yakındır.

“Şâhib-kitâb işbu resme beyân ider ki bir nice bizüm karındaşlarımızdan ta'bîr kitâbınıñ aşlını iltimâs itdiler tâ kim anlara bizden şoñra yâdigâr qala ve biz dañı Tâziden Farsiye getürdük dimişler, 'Arabîden Farsiye döndürmişler.” (Ahmed-i Dâî, s. 1b¹⁻⁴).

Düşü değişik elbiselere bakarak ve hareketlerden istifade ederek tabir etmeyi açıklayan onuncu bapta “İşitmez misin kendü üstâzumdan ki Ebû Bekir ibn-i Muhammed-i Tâyığîdür” (Ahmed-i Dâî, s. 14a¹⁰⁻¹¹) ifadesi bulunmaktadır.

Eserin Arapça aslının yazarı birçok kaynakta Ebu Bekr bin Abdullah El-Vâsîfî olarak gösterilmektedir. Ancak yukarıdaki ifadelerden bizim anladığımız El-Vâsîfî'nin eserin yazarı olmayıp yazarın üstatlarından biri olduğudur. Çünkü Arapça orijinal metnin müellifi hakkında A nüshasında eksik yapraklardan sonraki sıralamaya göre 6. varakta 5. satırda biten fihrist ile giriş bölümü arasında boş bırakılan bir alana, iki satır hâlinde, sonradan farklı bir hatla yazılmış olan “mü'ellif-i kitâb Ebû Bekr bin Abdullâh El-Vâsîfî”den başka bir kayıt yoktur. Zikredilen yazar ve eseri hakkında yaptığımız araştırmada yazar

ve eseri hakkında hiçbir malumat elde edemedik. İsmail Hakkı Ertaylan da bu konuda tedbirli davranmış ve *Ahmed-i Daî, Hayatı ve Eserleri* adlı eserinde bu eseri tanıtırken müellif hakkında hiçbir şey yazmamıştır.

Düş tabiri hakkında yazılmış olan *Kitâbü't-ta'bir*, Germiyan Beyi II. Yakub için yazılmış bir methiye, giriş ve 264 bapтан oluşmaktadır.

Ahmed-i Dâî bu eseri Germiyan Beyi II. Yakub Bey'in emri ile Farsçadan Türkçeye çevirdiğini giriş kısmında şöyle belirtir:

“biz kemter du'acı bî-çârelere dağı şöyle işâret oldı ol sultândan kim oldur Hudâvendigâr-ı mu'azzam hürşid-i tal'at-ı âlem-efrûzî hüsrev-i âfâkı pâdişâh-ı bi-istihkâki, hasîb ü nesîb-ü zamân, server-i devrân, vâfirü'l-eyâdi ve'l-ihsân, el-mahşûsî bi-'inâyeti'r-rahmân 'âlî'l-kaderi 'azîme's-şân Sultân-ı Âl-i Germiyân Sultân Ya'kûb bin Şâh Süleymân bin Muhammed bin Ya'kûb Hân edâma'l-lâhu ta'âlâ zılluhu 'aleynâ ve 'alâ cemî'i'l-müslimîne. Âmin yâ Rabbe'l-âlemin. Türkiye dönder diyü işâret oldı, Türkiye dönderildi.” (Ahmed-i Dâî, s. 1b⁶-2a⁴).

İsmail Hakkı Ertaylan, Yıldırım Bayezid'in Germiyan Beyi Süleyman Şah'a damat olmasıyla çehiz olarak Osmanlı Beyliği'ne verilen Kütahya, Simav, Eğrigöz ve Tavşanlı bölgelerinde vali olan Bayezid'e Ahmed-i Dâî'nin intisap etmiş olabileceği ve Bayezid'in tahta çıktığı andan itibaren de Emir Süleyman'ın hizmetinde bulunmuş olabileceği ihtimalinden bahseder. (Ertaylan, 1952, s. 6)

Gönül Alpay Tekin, Ahmed-i Dâî'nin Osmanlı'ya ne zaman intisap ettiğinin kesin olarak bilinmediğini ancak bununla birlikte 1402'den sonra Emir Süleyman'ın yanında olduğunun kesin olduğunu söylemektedir. (Tekin ve Alpay Tekin, 1992, s. 18)

Ahmed-i Dâî'nin bu kitabı 1387-1390 ve 1402-1428 tarihleri arasında beylik yapan II. Yakub'un emriyle Farsçadan Türkçeye çevirmesi ve 1402'den sonra Emir Süleyman'ın yanında olması bilgileri yan yana gelince, bu kitabın çevrilmesinin II. Yakub'un ilk beyliği sırasında olduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla eser XIV. yüzyıl Anadolu Türkçesi ürünlerindedir.

Tâbir-nâme üzerinde iki yüksek lisans tezi yapılmıştır. Bunlardan biri Erkan Demir tarafından Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı'nda yapılan basılmamış yüksek lisans tezidir. Bu tez ile *Kitâbü't-ta'bir*'in 100b-208b arasındaki varakların transkripsiyonu ve indeksi yapılmıştır (Demir, 2004). İkinci yüksek lisans tezi Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Dili Bilim Dalı'nda Sadi Yılmaz tarafından yapılan çalışmadır. Bu çalışmada eserin 1a ile 100a arasındaki varakların transkripsiyonu ve indeksi yapılmıştır

(Demir, 2004, s. 6). Bu çalışmalardan Erkan Demir'e ait olanı YÖK Tez Veri Tabanı'ndan görülmüştür. Ancak Sadi Yılmaz tarafından hazırlanan tezin bilgilerine Tübes Ulusal Toplu Katalog'dan ulaşılmış olup tez görülmemiştir.

İsmail Hakkı Ertaylan yukarıda bahsettiğimiz eserinde Ahmed-i Dâî'nin eserlerini anlattığı üçüncü bölümde *Kitâbü't-ta'bîr*'i tanıtmış ve eserin Mukaddeme kısmı ile Yakub Bey için yazdığı kasideyi Arap harfleri ile vermiştir (Ertaylan, 1952, s. 162-164). Daha sonra *Tâbir-nâme*'nin nüshaları hakkında kısa bir bilgi veren Ertaylan, kitabını yazdığı yıllarda Fatih Millet Kütüphanesinde bulunan ancak Fatih Millet Kütüphanesinin 1962 yılında Halk Kütüphanesi konumuna geçmesiyle Süleymaniye Kütüphanesine taşınan Hekimoğlu Kütüphanesi Nr. 588 kayıtlı nüshanın Mukaddime ve Yakub Bey için yazılmış kasidenin yer aldığı ilk dört sahifesinin tıpkıbasımını vermiştir (Ertaylan, 1952, s. 165-168). Ertaylan ayrıca bahsettiğimiz eserin faksimile kısmında 331-338 sahifeleri arasında, yine kitabını yazdığı yıllarda Bayezid İnkılab Kütüphanesinde Muallim Cevdet Yazmaları Nr. 0.26 kayıtlı olan ancak günümüzde Atatürk Kitaplığında (İstanbul Belediye Kütüphanesi) Muallim Cevdet Nr. 0.26 kayıtlı nüshanın 1a-4b arasındaki sahifeleri tıpkıbasım olarak vermiştir (Ertaylan, 1952, s. 331-338).

Gönül Alpay Tekin *Çengname* adlı eserinde Ahmed-i Dâî'nin eserlerini anlatırken *Tâbir-nâme*'den bahseder. *Tabir-nâme*'yi tanıtan Gönül Alpay Tekin, Dâî'nin II. Yakub için yazdığı kasidede mahlasının geçtiği beyti aynen verir (Tekin ve Alpay Tekin, 1992, s. 42).

Kitabü't-ta'bîr'in bir bölümü üzerinden eser hakkında bizce en kapsamlı çalışma Fikret Turan tarafından yapılmıştır. Fikret Turan makalesinde *Kitâbü't-ta'bîr*'in nüshalarını detaylı bir şekilde tanıttıktan sonra *Kitâbü't-ta'bîr*'de yer alan “Ebced hesabı ile unutulmuş düşleri tabir etme”yi anlatan bölümü transkripsiyonlu metin olarak neşretmiş, bu metnin bugünkü Türkçesini vermiş ve metin üzerinde sözlük ve kısa bir dil özellikleri çalışması yapmıştır (Turan, 1998, s. 671-679).

Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü'nde Ahmed-i Dâî maddesinde eserden ve nüshalarından kısaca bahsedildikten sonra eser üzerinde Sadi Yılmaz tarafından bir yüksek lisans çalışması yapıldığı belirtilmiştir. (Canım, 2014.)

Düş tabirleri ile ilgili bu eser Eski Anadolu Türkçesi dönem özelliklerini taşıyan ve muhtevası bakımından da zengin söz dağarcığı ile XIV. asır Türk dili hakkında değerli bir kaynaktır.

Eserin Nüshaları

Eserin bilinen iki nüshası vardır. Bunlardan biri Süleymaniye Kütüphanesinde Hekimoğlu Ali Paşa Nr. 588; diğeri Atatürk Kitaplığında (İstanbul Belediye Kütüphanesi) Muallim Cevdet Nr. O.26 ile kayıtlıdır.

İncelemede H nüshası olarak belirttiğimiz Süleymaniye Hekimoğlu Ali Paşa nüshası, oymalı orta şemseli, salbekli, köşebentli, zencirekli, mıklepli, alt ve üst kapakları kahverengi sağlam deriden; sırt kısmı, sonradan tamir edildiği anlaşılan siyah bez cilt kaplı (240x160) (155x90) ebadında XI+207 yapraktan ibarettir. Romen rakamları ile belirttiğimiz yapraklarda kitabın fihristi bulunmakta olup bu yapraklara numara konulmamıştır.

Nüshanın zahriyye kısmında, üst kısımda müstensih hattından farklı bir hatla “bâ-ḥatt-ı Muştafâ Dede”, ortada alt kısımda “Ta' bîr-nâme-i Türki” yazmaktadır. Sayfanın alt kısmında ise nüshanın en son sayfasında da bulunan “Vaḳafa'l-vezirü'l-a'zam 'Ali Paşa İbnü'l-merḥûm Nûḥ Efendi 1146/1733-4” şeklinde Hekimoğlu Ali Paşa'ya ait temellük mührü, bu mührün altında eserin Arap rakamları ile Hekimoğlu Bölümü kayıt numarası 588 yazılmıştır. Sayfanın sol alt köşesinde Millet Kütüphanesinin kayıt mührü, sağ alt köşesinde de mikrofilm arşiv numarası vardır.

Eserde ferağ kaydı yoktur. Dolayısıyla istinsah tarihi belli değildir. Ancak temellük kaydından istinsah tarihinin 18. yüzyılın başlarından önce olduğu anlaşılmaktadır.

Zahriyenin arka yüzünden itibaren kitabın fihristi başlar. Altın yaldızlı, renkli ve süslü bir serlevhanın altından başlayan fihrist 21 sayfadır. Serlevha içinde “kitâb-ı fihrist” yazmaktadır. Fihrist kısmında bap numaraları yazı ile ve altın yaldızla; bap konuları siyah, varak numaraları ise kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Ancak fihrist kısmındaki başlıklar ve sayfa numaraları ile kitap içindeki başlıklar ve sayfa numaraları arasında bazı uyumsuzluklar mevcuttur.

Nüsha, beyaz kâğıda siyah mürekkeple yazılmıştır. Hattı okunaklı harekeli nesihdir. Sayfa cetvelleri, başlıklar, metinde geçen ayetler, hadisler ve “eğër” kelimeleri ve bazı kelimeler altın yaldızlı mürekkeple yazılmıştır. Bir sayfada 13 satır vardır. Yapraklar arasında rabıta yoktur.

Fihrist kısmında numaralandırma yapılmamıştır. Yapraklara fihrist kısmından sonra gelen dördüncü varaktan itibaren Arap rakamlarıyla numara konulmuştur. Bu numaralandırmanın, muhtemelen H nüshasındaki Mukaddeme kısmından sonra gelen “Bâb-ı Evvel”i esas alarak yapıldığını düşünüyoruz. Ancak bu bap da bu sayfada değil bir önceki sayfanın ortasından itibaren başlamaktadır. Bu yüzden edisyon kritikli metni oluştururken nüshadaki bu numaralandırmayı göz önünde bulundurmayı nüsha içinde yer alan ilk eser

olan *Tâbir-nâme*'nin başladığı yaprağı birinci varak olarak numaralandırdık. *Tâbir-nâme* bu yaprağın “b” yüzünden itibaren başlamıştır. Bu sayfada süslü bir serlevha ve bu serlevha içinde kitabın adı “Kitâbü't-ta'bir” şeklinde yer almaktadır.

Fihrist dâhil 219 varak olan nüshada aynı müstensih tarafından yazılmış, muhtemelen Ahmed-i Dâî'ye ait iki eser daha vardır. Ancak bu eserlerin müellife ait olduğunu işaret eden herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Nüshada yer alan eserlerden *Kitâbü't-ta'bir* bizim numaralandırmamıza göre 197b'ye kadar (nüshadaki numaralandırmaya göre ise 194b) devam eder. İkinci eser “Vefât-ı Mūsâ Peyğamber 'aleyhi's-selâm ... Et-tâsi'u 'aşera” 198a-201b arasında (195a-198b); üçüncü eser “*Hāzā Kitāb-ı İhtilāc-nâme*” başlığıyla 202b-208b (199b-205b) arasında yer almaktadır.

Baş:

صاحب کتاب اشيو رسمه ايدر که بر نجه بزوم قردناشلمزدن کتابنوک اصلني التماس اتديلر ...

Sonu (*Tâbir-nâme*):

بر کشي کلدی ایتدی که یلجه کیدرکن بر ات بنی اصردی ایتدی ایت نفسدر خسیس سنک از روکه قادردر حذر قلغل

Yayıma hazırladığımız incelemede A nüshası olarak gösterdiğimiz Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet nüshası baştan ve sondan eksiktir. Nüshanın alt ve üst kapağı yoktur. Cildinden geriye siyah deriden sırt kısmı kalmıştır. Ancak son yapılan tamirde bu cilt parçası da ortadan kaldırılmıştır. Bu nüsha (295x200) (215x140) ebadında 261 varakta 13 satıra harekeli nesihle yazılmıştır. Kitabın başında fihrist vardır. Bu nüshada da fihrist ile metin içindeki konu başlıkları arasında numaralandırma ve lafız bakımından birtakım farklılıklar vardır. Baş tarafından ilk sayfa, tamir sonrasında a ve b yüzleri ters gelecek şekilde yerleştirilmiştir. Fihristin ikinci yaprağından itibaren 25. bap ile 156. baba kadar yazılan tahminen 5 yaprak eksiktir. Nüshanın son kısmında 262. babın son kısımlarından itibaren eksiktir. *Tâbir-nâme*'nin son iki babı bu nüshada bu eksiklik sebebiyle yoktur. Ayrıca Süleymaniye nüshasında *Tâbir-nâme*'den sonra yer alan iki eserin bu nüshada olup olmadığı ve ferağ kaydının bulunup bulunmadığı bu eksiklikten dolayı anlaşılmamaktadır. Eserin istinsah tarihi belli değildir.

Bu nüsha üzerinde üç farklı numaralandırma yapılmıştır. Bunlardan ikisi eski rakamlar, diğeri de yeni rakamlar ile dir.

Fihristin yer aldığı 2. yapraktan başlamak üzere eski rakamlarla ve kırmızı mürekkeple sayfanın üst orta kısmında 2'den başlamak üzere bir numaralandırma mevcuttur. Bu numaralandırmaya göre üçüncü varağa 3, dördüncü varağa 4 numarası verilmiş ve sonra kitabın sonuna kadar sayfa sistemini esas alarak nüshanın yapraklarının a yüzlerine ikişer atlamak suretiyle numara

konmuş ve nüshanın mevcut son varağının b yüzüne de yazılmak üzere bu numaralandırma 509'da bitmiştir.

Bu numaralandırmalardan yeni rakamlarla olanlar fihrist kısmının yer aldığı 2. varağın a yüzünden itibaren kâğıdın sol üst köşesinde olmak üzere Romen rakamı ile II olarak başlamış ve fihristin 5. varağına kadar Romen rakamlarıyla devam etmiştir. Yeni rakamlarla yapılan bu numaralandırma metnin başladığı 6. varaktan itibaren yeni rakamlarla 1'den başlamak üzere, varak sistemini esas alarak nüshanın sonuna kadar devam etmiş ve son varağın a yüzünde 251 olmak üzere son bulmuştur.

İkinci varaktan itibaren kâğıdın sol üst köşesinde yine eski rakamlarla yapılan başka bir numaralandırma daha vardır. Bu numaralandırma 4. varaktan itibaren okunaklı bir şekilde yeni rakamların üzerinde olacak bir şekilde ve 9'dan başlayıp son varakta 260 olmak üzere bittiği görülmektedir. Ancak bu numaralandırmada 136 numarası yanlışlıkla iki varağa da verilmiş ve bu hata nüshanın sonuna kadar devam etmiştir. Bu numaralandırma ile yeni rakamlar ile yapılanlar arasında metnin başladığı sayfadan itibaren 136. varağa kadar fark 10 iken, 137. varaktan itibaren iki numaralandırma arasındaki fark 9'a düşmüştür. Buradan anlaşılıyor ki yeni rakamlarla ve kırmızı mürekkeple yapılan numaralandırma sayfa eksikliğinden sonra mevcut sayfalar esas alınarak konulmuştur.

Bu durumda kâğıdın sol üst köşesinde eski rakamlarla yapılan numaralandırmanın en eski numaralandırma olduğu, yeni rakamlar ve kâğıdın üst ortasına kırmızı mürekkeple yapılan numaralandırmanın varak eksilmesinden sonra yapıldığını söylemek yanlış olmaz.

6. varağın 5. satırında fihrist bitmiş, 6 ve 7. satırda başka bir hat ile "mü'el-lif-i kitâb" ve "Ebu Bekr bin 'Abdu'l-lâh El-Vâsîî'" yazılmış, 8. satırdan itibaren metin başlamıştır.

Bu nüshada 12 ve 14. varaklar eksiktir. Bu durum nüshanın sayfa numaralandırılmasında göz önünde tutulmayıp numaralar müteselsilen gelmiştir. 12. varaktaki sayfa eksikliği varaklar arasındaki rabıtanın izlenebilmektedir. Ancak 14. varağın eksikliği için maalesef bunu söyleyemiyoruz. Çünkü 13b üzerindeki rabıta 15a olması gereken varağın ilk kelimesine işaret etmektedir.

Yine bu nüshanın 19. varağı üzerinde bir yazım hatası olmuş. Bu varağın 'a' yüzüne yazılması gerekenler 'b' yüzüne; 'b' yüzüne yazılması gerekenler de 'a' yüzüne yazılmıştır.

Nüshanın yaprakları sarıya yakın beyazdır. Ancak arada kırmızı yapraklar da vardır. Bu kırmızı yaprakların yerleştirilmesinde özel bir durum tespit edilememiştir.

Siyah mürekkeple yazılan nüshada, konu başlıkları ve ayetler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Nüshada kitabın istinsah tarihi ve müstensihi hakkında herhangi bir kayıt yoktur. Nüshayı ilk incelememizde bazı yapraklarda yer yer yırtıklar olduğu görülmüştür. Ancak nüsha şu anda tamir edilmiş ve bu durum ortadan kalkmıştır.

Başı:

خداوند کتاب یعنی کتابک مصنف اشیر رسمه بیان ادر که بر نجه بزوم قرنداشلموزدن تعبیر کتابک اصلنی التماس اتدلر

Sonu:

حق تعالی حضرتنه عز و جل کنه دنه فریاد توبه و کرو استغفار اتکنه بیشه مکر استغفار استقامته کله کم رحیم بادشاه ...

İki nüsha arasında metin bakımından fazla farklılıklar yoktur. A nüshasında H nüshasından farklı olarak düşlerin tabirlerini destekleyen fazladan bazı ayetler ile fazladan açıklamalar bulunmaktadır. Yine A nüshasında üslup farkı olarak “ve” bağlacının cümle başı edatı şeklinde çok fazla kullanıldığı görülmektedir.

A nüshasında ilk başlık “Bâb-ı Dûvüm ve Āgâz-ı Kitâb” şeklindedir. Giriş, II. Yakub için yazılan kaside ve düş hakkındaki genel bilgiler bu bölümde verilmiş ve bu yüzden H nüshasındaki ikinci bap, A nüshasında üçüncü bap olarak isimlendirilmiştir. Bundan kaynaklanan konu başlıkları sıralamasındaki farklılık, H nüshasında üçüncü babın dördüncü bapta yanlışlıkla tekrar edilmesiyle beşinci bapta ortadan kalkmıştır.

Sayıların tabirini açıklayan yüz yirmi dokuzuncu bapta iki nüsha arasında muhtemelen istinsah edilen nüshadan kopya edilmesi esnasında satır kaydırması şeklinde yapılan bir hatadan kaynaklanan mühim farklılıklar ortaya çıkmıştır. Farklı sayıların tevillerinin aynı şekilde yapılması gibi bir durum söz konusu olmuştur.

A nüshasında H nüshasından farklı olarak yüz seksen üçüncü baptan sonra üç bap fazlalık vardır. Bu fazlalıktan kaynaklanan bap sırasındaki farklılık, kitabın sonuna kadar devam etmiştir.

Yüz on üçüncü bap, A nüshasında yanlışlıkla yüz otuz üçüncü bap olarak yazılmıştır. H nüshasındaki iki yüz elli sekizinci bap, A nüshasında iki yüz altmış birinci bap olması gerekirken yanlışlıkla iki yüz altmış yedinci bap; H nüshasındaki iki yüz elli dokuzuncu bap, iki yüz altmış ikinci bap olması gerekirken iki yüz altmış üçüncü bap olarak gösterilmiştir.

A nüshasında bazı bap numaraları yazılırken yüzler hanesinin yazılmadığı görülmüştür.

Nüşalarla ilgili söyleyeceğimiz bir husus da verilen ayetlerin yazımında karşılaştığımız yanlışlıklardır. Bazı ayetler başka ayetlerle karıştırılmış, bazı ayetlerde harekeleme hataları yapılmış, bazı ayetlerde ise takdim-tehir yapıl-

mıştır. Bu hataların âlim ve fazıl bir zat olan Ahmed-i Dâî tarafından değil müstensih tarafından yapılmış olduğunu düşünüyoruz. Bu konuda yapmış olduğumuz bir tespit bazı ayetlerin yazımında iki nüshada da aynı yanlışın yapılmasıdır. Bu da ya nüshalardan birinin diğerinden ya da iki nüshanın da bilinmeyen bir ortak nüshadan istinsah edildiği intibasını vermektedir.

Yayına hazırladığımız çalışmanın metin kısmında bu ayetlerin doğruları verilmiş, nüshalardaki yanlış yazılan kısımlar dipnot ile belirtilmiştir.

Eserin Muhtevası

Tâbir-nâme bir düş tabirleri kitabıdır. Ahmed-i Dâî'nin Germiyan Beyi Sultan II. Yakub için yazdığı kasideyi içinde bulunduran bir giriş ve 264 bapтан müteşekkildir. Ancak Süleymaniye Kütüphanesindeki nüshada yer alan 264 bapтан biri olan “dördüncü bab” sehven yazılmış bir tekrar olup yarıya kadar yazılıp bırakılmıştır. Buna göre Süleymaniye nüshası 263 baptır.

A nüshası olarak belirttiğimiz Atatürk Kitaplığındaki nüsha ise 265 bap olup Hekimoğlu nüshasının sonunda yer alan iki bap bu nüshada eksiktir. Bununla beraber Atatürk Kütüphanesi nüshasında, Hekimoğlu nüshasında olmayan üç fazla bap vardır. Bu baplar Hekimoğlu nüshasındaki 163 ve 164. baplar arasında yer alır. Bapları sıralarken bu fazla bapları italik olarak araya ilave ettik. Buna göre eserin tamamında 264 bap vardır.

Giriş kısmında Ahmed-i Dâî, II. Yakub'un emriyle kitabı Farsçadan Türkçeye çevirdiğini söyledikten sonra “Fî-medh-i Sultân İbn-i Sultân Sultân Ya 'küb” başlığı altında II. Yakub için kaleme aldığı 15 beyitlik kasideyi verir. Ahmed-i Dâî bu kasidede 14. beyitte “Benem Dâ'î-yi devlet-hân du 'â-güyem saña dâym” şeklinde sanatkârane bir üslupla mahlasını verir.

Eserin ilk yirmi bir babında düş ile ilgili teorik bilgiler verilir. Kitabın yirmi ikinci babından itibaren düşte görülen şeylerin tabir edilmesine başlanır. Kitapta düş tabirleri sıralanırken önce düşte Hak Teala'yı görmek, sonra melekleri, daha sonra peygamberleri görmek gibi bir usul takip edilmiştir. Kitabın son kısmında ise sufilerin düşlerinin tabirlerine ait bazı bölümler vardır.

Birinci bölümde düşün hak olduğu ayet ve hadislerle anlatılıp hak düşün peygamberliğin kırk altı cüzünden bir cüz olduğu söylenir. Ancak bazı düşlerin hak düş olmayıp bunların bir kısmının insanın bedeni arzularından, bir kısmının ise iblisten kaynaklandığı anlatılır.

İkinci bölümde düşün niteliği anlatılır. Yazara göre düş için Hak Teala bir melek görevlendirmiştir ve bu melek yaratılmış her şeyi adlı adınca bilir. Sadfeyayıl adlı bu melek uyuyan insanlara Hak Teala'nın emriyle Levh-i Mahfuzdan misaller gösterir. Bu bölümde, tabircinin bu düşü doğru yorumlaması ve düş sahibinin hayır ise şükretmesi gerektiği, aksi hâlde iblisin vesve-

sesiyle insanın bu düşün faydasından mahrum kalacağı belirtilir. İblisin düşte Hazret-i Peygamber aleyhisselamı ve Hazret-i Ebu Bekir'in (r.a.) suretini ve Hak Teala'nın melekûtunu, arş, kürsi, cennet ve cennetin içini gösteremeyeceği, bunların dışında her şeyi düşte insana gösterebileceği anlatılır.

Üçüncü bölümde düşün kaç çeşit olduğu anlatılır. Müellif düşü önce ikiye ayırır. Biri insanoğlunun düşü, diğeri perilerin yani cinlerin düşüdür. Bu düşler de on çeşittir. Bu on çeşit düşün biri hak olup diğeri boş, batıldır. Bunlar:

1. Hak Teala'dan olan düştür ki hak olan düş budur.
2. Meleğin gösterdiği, insanı yapmaması gereken işlerden sakındırdığı düş.²
3. İnsanın gönlündeki düşüncelerden kaynaklanan boş düşler.
4. İblisin gösterdiği boş, batıl düşler (adgas u ahlam).
5. İnsan vücudundaki safra tabiatından kaynaklanan düşler.
6. Sevdadan (kalpte var olduğu söylenen siyah benek) kaynaklanan düşler.
7. İnsan vücudundaki kanın fazlalaşmasından kaynaklanan düşler.
8. İnsan vücudundaki su unsurunun fazlalığından kaynaklanan düşler.
9. Cadılıktan (sihir) kaynaklanan düşler.
10. İnsanı bir işin, bir düşüncenin meşgul etmesinden kaynaklanan düşler.

Dördüncü bölüm üçüncü bölümün tekrarı olup durum fark edilince yarım bırakılmıştır.

Beşinci bölüm, hangi çeşit ve hangi vakitte görülen düşlerin daha iyi olduğunu, düşün ne vakit tevil edilmesi gerektiğini, hangi tevilin daha iyi olacağını anlatır. Müellife göre, gece görülen düş gündüz görülenden daha iyidir. Seher vaktinde görülen düşler hak düşlerdir. Yine öğleden sonra görülen düşler de doğru çıkar. Sözleri kısa olan düşler diğeriyle iyidir. Müellife göre düşü hamamda veya pis yerde; bulutlu, rüzgârlı havalarda; kargaşa ve kızgınlık günlerinde; açlık ve tokluk vaktinde yorumlamak iyi değildir. Düş tabir etmenin en iyi vakti, güneşin doğup yükselmesinden sonraki vakittir. Güneş doğarken, tam tepedeyken, batarken; gecenin evvelinde ve sonrasında düşü anlatmamak iyidir. Çünkü genellikle bu beş vakitte kâfirler, güneşe ve mabutlarına tapınırlar. Düş eğer iyi vakitte tabir edilirse iyi; kötü vakitte tabir edilirse kötü yorumlanır. Bu bölümde müellif, ayrıca düşü tabir eden kimsenin düş görenin sırrını ifşa etmemesini ancak ona güzel nasihat etmesini ve Müslümanların düşlerini insanların iyilerine anlatmalarını söyler. Müellif düşün çok kıymetli bir şey olduğunu söyler. Nasıl ki Kur'an kişinin kendi görüşüne göre tefsir

² Bu kısım sanki birinci kısmın devamı imiş gibi yazılmıştır. Mantığa göre de böyledir. Ancak müellif bundan sonra üçüncü çeşit düşü açıkladığı için usulen bu çeşit düşün ikinci çeşit düş olduğunu belirtmek zorunda kaldık.

edilemezse düş tabircisi de hak düşün peygamber vahyi gibi olduğunu bilmesi ve düşleri usulüne uygun tabir etmesi gerektiğini söyler. Kitaba göre yorumcu, âlim kişilerin hükümlerini bilmeli, onlara uygun hükümler ile ve düş tabir etmeye uygun olan vakitlerde düşü tabir etmelidir. Ayrıca tabirci tabir için düş soran kişinin adını, mesleğini bilip buna göre tabir yapmalıdır.

Altıncı bölümde müellif insanda düş görenin ne olduğunu açıklar. Bu bölümde müellif, nefis, revan ve canın ne olduğunu açıkladıktan sonra bazılarının dediklerinin aksine düşün nefis tarafından görülmeyip revan ve can ile görüldüğünü belirtir. Çünkü müellife göre nefis kesif yani yoğun olup düşü görmek üzere insan vücudundan ayrılamaz.

Yedinci bölümde korkulu düş gören kişinin bu düşün şerrinden Hak Teala Hazretlerine sığınıp ağlayarak yalvarması, sadaka vermesi ve bazı dualar okuması gerektiği anlatılır.

Sekizinci bölümde müellif düşlerin fal yoluyla nasıl tabir edileceğini ve bu konuda Danyal aleyhisselamın bilgin olduğunu anlatır. Müellif, düşünü anlatan kişinin ağzından çıkan sözlerin ilk harfine göre ve tabircinin düşü dinlerken gözüne çarpan ilk şeye göre düşü nasıl tabir etmesi gerektiğini bu bölümde anlatır.

Dokuzuncu bölümde düşünü unutan kişinin hareketlerinden istifade ederek düş tabir etmek anlatılır.

Onuncu bölümde kişinin düş sorması esnasında tabircinin gözünün iliştiği çeşitli elbiselere, havanın durumuna göre ve unutulmuş düşü, düş anlatan kişinin elini koyduğu uzvuna göre nasıl tabir etmesi gerektiği anlatıldıktan sonra bu kitabı okumanın düş tabirinde çok yararlı olduğu anlatılır.

On birinci bölümde düş anlatan kişinin düşünü anlatırken tam hatırlamayıp dağınık bir şekilde anlatması hâlinde düşün nasıl tabir edilmesi gerektiği anlatılır. Ayrıca doğru sözlü kişilerin düşlerinin de doğru; yalancı kişilerin düşlerinin ise yalan olduğu anlatılır. Yine bu bölümde kişilerin kadın-erkek, genç-yaşlı, köle-hür olmalarına göre düşlerinin kuvvet derecesi anlatılır.

On ikinci bölümde müellif hak düşü unutmamanın gafletten ve din zayıflığından kaynaklandığını ve bu durumda olan kişinin bundan kurtulmak için Hak Teala'ya çok yalvarması gerektiğinden bahseder.

On üçüncü bölümde düşün ne zaman açığa çıkacağı anlatılır. Müellife göre insanların düşleri cinlerin düşlerine göre daha erken açığa çıkar.

On dördüncü bölümde, görülen düşün o düşe ehil olan kişiye çıktığı anlatılır. Müellife göre bir kimse görülen düşe ehil değilse o düşün tabiri o kişinin oğluna, atasına, kardeşine veya kavminden bir kişiye çıkar.

On beşinci bölümde bir düşün yorumu yanlış yapılsa da bilinenin aksine o düşün aslından değişmediği, hak düşün cahillerin sözüyle bozulmayacağı anlatılıyor.

On altıncı bölümde iblisin insana düşünde her şeyi gösterebileceği ancak Hak Teala'yı, Hak Teala'nın melekûtunu, cenneti, arşı, kürsiyi, Hazret-i Peygamber Efendimizi, Hazret-i Ebu Bekir'i (r.a.) gösteremeyeceği anlatılıyor.

On yedinci bölümde bir ayın otuz gününde görülen düşlerin nasıl oldukları gün gün anlatılmaktadır.

On sekizinci bölümde bir yılın kamerî on iki ayında görülen düşlerin nasıl oldukları ay ay anlatılmaktadır.

On dokuzuncu bölümde haftanın günlerine göre görülen düşlerin nasıl oldukları anlatılmaktadır.

Yirminci bölümde unutulmuş düşün ebceci hesabıyla bilinip tabir edilmesi anlatılmaktadır.

Yirmi birinci bölümde yalan düş anlatmanın kötülüğünden bahsedilir.

Yirmi ikinci bölümden itibaren düşte görülen şeylerin tabir edilmesine başlanmıştır. Yirmi ikinci bölümde düşte Hak Teala'yı görmek tevil edilmiştir. Sonra sırasıyla melekleri, peygamberleri ve diğer şeyleri görmenin tevilleri verilmiştir.

İki yüz elli sekizinci bölümde bazı düş tabircilerine sorulan birtakım düşlerin tabirleri anlatılmıştır.

İki yüz elli dokuzuncu bölümden itibaren altı bölüm tasavvuf ehlinin düşlerini tabir eder.

Kitapta yer alan konu başlıkları sonuç bölümünden sonra verilmiştir. Bu başlıklar çalışmamızda esas aldığımız H nüshasına göre. Ancak yayıma hazırladığımız eserde metni oluştururken uyguladığımız yöntemle göre, A nüshasında olup da H nüshasında olmayan farklılıklardan anlamı ve cümle yapısını bozmayan kelime, kelime grubu ve cümleleri italik yazmak suretiyle metne dâhil ettik. Aynı durum tabir kitabının içindekiler kısmında da görülecektir. Yine nüshaları tanıtırken de bahsettiğimiz gibi H nüshasında olmayıp da A nüshasında yer alan üç bölümü de bölüm numaralarını değiştirmeden kendi numaralarıyla ve italik olarak listeye dâhil ettik.

Sonuç

Bu makale ile Ahmed-i Dai'nin *Kitâbü't-tabîr* adlı eserini muhtevası ve nüshaları bakımından tanıtmayı amaçladık. Daha önce de bahsettiğimiz üzere yayıma hazırlamakta olduğumuz çalışmada eserin söz varlığı ve dil özellikleri üzerinde durulmuştur. Eserin söz varlığı ve dil özellikleri ile ilgili konular bu

makalenin kapsamına alınmamıştır. Ancak aşağıda verdiğimiz kitap içeriğinin eserin söz dağarcığı hakkında okuyuculara bir fikir vereceğini düşünmekteyiz. Ancak bu konuda çok genel bir bilgi olarak şunları söyleyebiliriz:

Eser, 14. yüzyıl Eski Anadolu Türkçesi döneminin son yıllarına doğru yazılmış olup dönemin özelliklerini taşımaktadır. İmla bakımından Hekimoğlu nüshasında Arap-Fars imlası özellikleri hâkimdir. Atatürk nüshası ise Uygur imlasına daha yakındır. Eser, morfolojik bakımdan döneminin özelliklerinden farklılık göstermez. Fonetik açıdan ise Türkçe kelimelerin imlasında çok yerde ses nöbetleşmelerinin görülmesi dikkat çekmektedir.

Kitabü't-ta'bir-nâme

Bâb-ı düvvüm âgâz-ı kitâb	1b
Fî medh-i sultân ibn-i sultân Sultân Ya'kûb <i>dâme 'ömrehu ve zâde na'mâhu</i>	2a
Bâb-ı evvel	3b
İkinci bâb düşde niteligin beyân ider	5a
Üçüncü bâb düşde kaç dürlüdür anuñ te'vîlin bildürür	7a
Dördüncü bâb kaç dürlüdür anuñ te'vîlin beyân ider	8b
Beşinci bâb Düşde ne vaqt te'vîl kılamak gerek <i>ve kankı te'vîl yigrekdür</i>	9a
Altıncı bâb cānuñ <i>ve revānuñ ve nefsuñ te'vîlin bildürür</i>	11b
Yidinci bâb Hâk ta'ālā hazretine celle celālühü inlemegi ve zârı kıлмаğı bildürür	15a
Sekizinci bâb düşde fâl tarîkıncı bilmegi bildürür	16a
Тоқузuncı bâb hareketle düş ma'lûm itmek unudmuş ola anı beyân ider	21a
Onuncı bâb düşde dürlü tonlara bakmağı hareket-ile beyân kıлмаğı bildürür	24a
On birinci bâb perākende düşi cem' itmek anı bildürür	26b
On ikinci bâb düş göre unuda anı bildürür	27b
On üçüncü bâb düşde görürler ne-vaqt peydâ başed anı bildürür	28b
On dördüncü bâb düş ehline döndügin i'lâm ider	29b
On beşinci bâb düş aşlından dönmedigin beyân ider	31a
On altıncı bâb düşde İblis 'aleyhi'l-la'neyi görse anı bildürür	32a
On yedinci bâb düşde peydâ eylemek her ayuñ otuz gün <i>hisâbınca</i>	33b
On sekizinci bâb yılañ 'adedi hükminüñ cevâbın bildürür	37a
On тоқузuncı bâb bir hafta günüñ 'adedin beyân ider	38a
Yigirminci bâb düşi ebced hisâbınca anı bildürür	41b

Yigirmi birinci bāb her kişi ki <i>kendü</i> düşinde yalan söylese	43b
Yigirmi ikinci bāb Hāk Ta‘ālāyı düşde bī-çün bī-çigüne görse anı bildürür	44b
Yigirmi üçüncü bāb düşde ferişteher görse anı beyān ider	47a
Yigirmi dördüncü bāb düşde peygamberleri görse řalavātu’l-lāhi ‘aleyhim ecma‘īn	48b
Yigirmi beşinci bāb düşde ādemilerüñ başdan ayağa degin endāmların <i>beyān ider</i>	54a
Yigirmi altıncı bāb düşde alnın görse anuñ te’vīlin bildürür	58a
Yigirmi yedüncü bāb düşde kulağ görmegi bildürür	59a
Yigirmi sekizüncü bāb düşde göz ve kaç görse	60b
Yigirmi tokuzüncü bāb dil ve duşak görse	62a
Otuzüncü bāb düşde dişler görmek te’vīlin bildürür	63a
Otuz birinci bāb düşde burun görse anı bildürür	65b
Otuz ikinci bāb düşde sağal bıyık görse anı bildürür	66b
Otuz üçüncü bāb düşde çignin ve yağrın görse	67b
Otuz dördüncü bāb düşde göğüs görse anı bildürür	69a
Otuz beşinci bāb düşde bāzular, barmaklar, dırnaklar	70b
Otuz altıncı bāb düşde emcek, şarın, göbek görse	74b
Otuz yidüncü bāb düşde şarın, göbek görse	75a
Otuz sekizüncü bāb düşde şarını içinde ne-kim var anı bildürür	75b
Otuz tokuzüncü bāb düşde yan ve eyegü görse anı bildürür	76a
Kırkıncı bāb düşde diz ve uyruk ve incük görse anı bildürür	77a
Kırık birinci bāb düşde zeker, haya aşlın beyān ider	78a
Kırık ikinci bāb baldır, aya, şaban etin görse anı bildürür	79b
Kırık üçüncü bāb düşde dört ayaklu canavār görse <i>anuñ te’vīlin beyān ider</i>	80b
Kırık dördüncü bāb düşde at, şatır, eşek görse anı	81a
Kırık beşinci bāb düşde deve, sığır ve koyun ve keçi görse	83a
Kırık altıncı bāb düşde göğercin ve şavus ve serçe görse	84b
Kırık yidüncü bāb düşde süğlün, řaręa, şaksığan, ögeyik görse <i>anı beyān ider</i>	85a
Kırık sekizüncü bāb düşde řāhin, şoğan, kerkenes, çağır görse <i>anı beyān ider</i>	86a
Kırık tokuzüncü bāb düşde siñek ve sivrisiñek ve üyez görse <i>anı beyān ider</i>	87a

Ellinci bāb düşde yılan ve 'akreb görse anı bildürür	87b
Elli birinci bāb düşde tavuk, ördek, kaz ve hüdhüd görmek	89b
Elli ikinci bāb düşde alacaibik, hüdhüd toyğar görse	90a
Elli üçüncü bāb düşde bednūs ve yarasa görse	90a
Elli dördüncü bāb düşde aru, bildurcun ve leylek görse	90b
Elli beşinci bāb düşde hezār-destān ve çekük ve qarlanğuş görse	91a
<i>Elli altıncı bāb düşde leylek görse anı bildürür</i>	91b
Elli yidinci bāb düşde sivrisiñek ve pire görse anı bildürür	91b
Elli sekizinci bāb düşde arşlan görse anı <i>beyān ider</i>	92a
Elli toközüncü bāb düşde kaplan ve bayur görse anı <i>beyān ider</i>	92b
Altmışıncı bāb düşde pars görse anı bildürür	93a
Altmış birinci bāb düşde öşek görse anı bildürür	93a
Altmış ikinci bāb düşde kırt görse anı bildürür	93b
Altmış üçüncü bāb düşde anduğ görse anı bildürür	94a
Altmış dördüncü bāb düşde dilkü ve şağal görse anı <i>beyān ider</i>	94a
Altmış beşinci bāb düşde it görse anı	94b
Altmış altıncı bāb düşde av itin görse anı bildürür	95a
Altmış yidinci bāb düşde çetük görse anı bildürür	95a
Altmış sekizinci bāb düşde kolan görse anı bildürür	95b
Altmış toközüncü bāb düşde geyik görse	96a
Yetmişinci bāb düşde maymūn görse	96b
Yetmiş birinci bāb düşde hınzır görse anı <i>beyān ider</i>	97a
Yetmiş ikinci bāb düşde tavşan görse anı <i>beyān ider</i> ³	97b
Yetmiş üçüncü bāb düşde sıçanlar görse anı <i>beyān ider</i>	98a
Yetmiş dördüncü bāb düşde semmūr, sincāb ve qarşak görse	98b
Yetmiş beşinci bāb düşde ayu görse anı bildürür	99a
Yetmiş altıncı bāb düşde dürlü tonlar pişe görmegi <i>beyān ider</i>	99b
Yetmiş yidinci bāb düşde demürçilik ve boyacılık görse ve <i>dağı bunlara ne-ki beñzer var-ısa</i>	100a

³ H nüshasında “Yetmiş üçüncü bāb düşde sıçanlar görse” şeklinde yanlışlıkla bir sonraki bölümün başlığı yazılmış ancak tavşan tabiri yapılmıştır.

Yetmiş sekizinci bāb düşde gazürlik eylemegi bildürür	100b
Yetmiş toközuncü bāb düşde palanduzlık, derzilik, sırça şaticılık eylese	100b
Sekseninci bāb düşde aqça kesicilik, harāmilik eylese	101a
Seksen birinci bāb düşde 'attārlik ve takye şaticılık <i>eylese anı beyān ider</i>	101b
Seksen ikinci bāb düşde kuyı kazıcılık eylese	102a
Seksen üçüncü bāb düşde odun dartıcılık eylese	102a
Seksen dördüncü bāb düşde yayıcılık ve oqçılık <i>eylese anı beyān ider</i>	102b
Seksen beşinci bāb düşde hacamatcılık görse	102b
Seksen altıncü bāb düşde kefen oğurlasa	103a
Seksen yidinci bāb düşde balık şatmak	103b
Seksen sekizinci bāb düşde dilencilik, gedālık <i>eylese anı beyān ider</i>	103b
Seksen toközuncü bāb düşde yazıcılık ve gemicilik <i>eylese anı beyān ider</i>	104a
Toğsanıncü bāb düşde <i>kendüyi</i> naqqaşlık eyler görse anı	104a
Toğsan birinci bāb düşde yağ şaticılık eylese	104b
Toğsan ikinci bāb düşde tavul ve borı çalsa	104b
Toğsan üçüncü bāb düşde rebāb, tanbūr, çağana, çeng ve <i>şāhrüz</i> çalsa	105a
Toğsan dördüncü bāb düşde oğurlık eylese <i>anı beyān ider</i>	105a
Toğsan beşinci bāb düşde kendüyi şakalıkda görse	105b
Toğsan altıncü bāb düşde perde-dārlik ve kapucılık eylese	105b
Toğsan yidinci bāb düşde kendüyi yaşıl şaticılık <i>eyler görse</i>	106a
Toğsan sekizinci bāb düşde helva şaticılık <i>eyler görse</i>	106a
Toğsan toközuncü bāb düşde incü şaticılık eyler görse	106b
Yüzüncü bāb düşde bezzāzlık ve baqqāllık eylese	106b
Yüz birinci bāb düşde ip avadanlığı ve yimiş şatsa	106b
Yüz ikinci bāb düşde arpa ve buğday ve daru ve birinc ve <i>un görse anı beyān ider</i>	107a
Yüz üçüncü bāb düşde eski şaticılık ve kul, karavaş <i>şatsa</i>	107b
Yüz dördüncü bāb düşde muhtelif tonlar görse ve <i>buryācılık kılsa</i>	107b
Yüz beşinci bāb düşde nevhā ve zārlik kılsa anı <i>beyān ider</i>	108a
Yüz altıncü bāb düşde şatranc <i>oynasa anı beyān ider</i>	108a
Yüz yidinci bāb düşde nerd ve koz ve <i>ka 'b ya 'ni</i> kös oynasa anı	108b

Yüz sekizinci bâb düşde Qur'ân okusa	108b
Yüz tokuzuncu bâb düşde Tevrî̄t ve İncil okısa anı	109b
Yüz onuncu bâb düşde nâme okusa anı bildürür	109b
Yüz on birinci bâb düşde peygamberlerüñ yāranların <i>görse</i> 'aleyhimü's-selām	110a
Yüz on ikinci bâb düşde Hasanı ve Hüseyni görse	111a
Yüz on üçüncü bâb düşde peygamber yāranların <i>görse</i>	111b
Yüz on dördüncü bâb düşde evliyā ve 'ulemā ve zühhdā <i>görse</i>	111b
Yüz on beşinci bâb düşde resülün endāmın <i>görse</i>	112a
Yüz on altıncı bâb düşde ferîşteler görse ve 'arş götüren ferîşteler <i>görse</i>	112b
Yüz on yedinci bâb düşde Cebrā'il, Mikā'il 'aleyhimā's-selām	113a
Yüz on sekizinci bâb düşde İsrāfil, 'Azrā'il 'aleyhimā's-selām <i>görse</i>	113b
Yüz on tokuzuncu bâb düşde <i>bir kişi</i> cennet <i>görse</i>	114a
Yüz yigirminci bâb düşde tamuyı görse anı	114a
Yüz yigirmi birinci bâb düşde İblīs görse anı	114b
Yüz yigirmi ikinci bâb düşde perī görse anı bildürür	115a
Yüz yigirmi üçüncü bâb düşde yidi kat gök yidi kat yir <i>görse</i>	115b
Yüz yigirmi dördüncü bâb düşde 'arşı kürsī görse	116a
Yüz yigirmi beşinci bâb düşde Levh-i maḥfūzı görse	116b
Yüz yigirmi altıncı bâb düşde Beyte'l-ma'mūrı görse	117a
Yüz yigirmi yedinci bâb düşde Güneş görse anı	117b
Yüz yigirmi sekizinci bâb düşde Ay görse	118a
Yüz yigirmi tokuzuncu bâb düşde sağışlaruñ ve ḥisāblaruñ te'vīlin <i>eydür</i>	119b
Yüz otuzuncu bâb düşde dürlü tonlar geysel anı bildürür	122a
Yüz otuz birinci bâb düşde ulular ve <i>begler</i> ve 'azīzler tonın görse	122a
Yüz otuz ikinci bâb düşde cühūdlar ve tersālar tonın görse	122b
Yüz otuz üçüncü bâb düşde yıldızlar Zuhāl, Müşterī Merrīḥ	122b
Yüz otuz dördüncü bâb düşde beş seyyārāt kim anduğ-ıdı	123b
Yüz otuz beşinci bâb düşde 'amme ilduzların görmek	123b
Yüz otuz altıncı bâb düşde yıldızlaruñ on iki burcın <i>görse</i>	124a
Yüz otuz yedinci bâb düşde kıyāmet görse	125a

Yüz otuz sekizinci bāb düşde Qur'ân okısa ve kışa şürelər <i>okısa</i>	125a
Yüz otuz tokuzuncı bāb düşde 'ālimler ve zāhidler tönin görse	126b
Yüz kırkıncı bāb düşde ebrīşim tönlar görse	127a
Yüz kırk birinci bāb düşde yufka, yeñi ve ince tönlar görse	127b
Yüz kırk ikinci bāb düşde kirlü, riglü ve çirklü tönlar <i>görse</i>	128a
Yüz kırk üçüncü bāb düşde dürlü dürlü bulutlar görse	128b
Yüz kırk dördüncü bāb <i>düşde</i> bulut karañulıgın görse	129a
Yüz kırk beşüncü bāb düşde <i>görelər</i> anuñ zıddı vāki' ola ya 'ni 'aksi	129b
Yüz kırk altıncı bāb düşde ölüyi <i>diri</i> görse	130a
Yüz kırk yedüncü bāb düşde ölüñüñ hālından āgāh <i>olmağı beyān ider</i>	130b
Yüz kırk sekizüncü bāb düşde ölü diriye nesne verse	131a
Yüz kırk tokuzuncı bāb düşde ölüleri vefāt itmiş <i>görse</i>	131a
Yüz ellüncü bāb düşde ölü endāmlarından añılsa	131b
Yüz ellü birinci bāb düşde ölüyi şayru görse	132a
Yüz ellü ikinci bāb düşde ölüyi bir <i>kez</i> dağı ölmüş görse	132b
Yüz ellü üçüncü bāb düşde 'ām hālāyıkuñ ölüsin <i>görmek ve anlaruñ</i>	133a
Yüz ellü dördüncü bāb düşde kendüyi ölü görse	133b
Yüz ellü beşüncü bāb düşde <i>oduñ her</i> envā'ın <i>zıkr ider</i>	134a
Yüz ellü altıncı bāb düşde āteş görse nesne göyündürür	135a
Yüz ellü yedüncü bāb düşde yanmış od görse anı bildürür	135b
Yüz ellü sekizüncü bāb düşde ot yise anı bildürür	136a
Yüz ellü tokuzuncü bāb düşde biryāncılık eylese	136b
Yüz altmışıncı bāb düşde od ve tennür ve çömlek ve saçayak <i>görse</i>	137a
Yüz altmış birinci bāb düşde yanmış od görse anı bildürür	137b
Yüz altmış ikinci bāb düşde kandīl görse anı	137b
Yüz altmış üçüncü bāb düşde çırağ görse anı	138a
Yüz altmış dördüncü bāb düşde şem' görse anı	138a
Yüz altmış beşüncü bāb düşde gök gürlemesin ve yıldırım <i>görse</i>	138b
Yüz altmış altıncü bāb düşde oduñ rüşenlığın görse	139a
Yüz altmış yedüncü bāb düşde oda secde eylese	139b
Yüz altmış sekizüncü bāb düşde aqarşular durur şular	139b

Yüz toksan beşinci bāb düşde şehirler görmegi bildürür	151b
Yüz toksan altıncı bāb düşde <i>sultān görse ve sultāna ta'alluk olanları görse</i>	152a
Yüz toksan yedinci bāb düşde āteş-hāneler görse	153a
Yüz toksan sekizinci bāb düşde ādemūñ cānın görse	153b
Yüz toksan toközüncü bāb düşde 'aқıl görse	154a
İki yüzüncü Bāb düşde altun gümüş aқça görse	154a
İki yüz birinci bāb düşde elinde altun görse	154b
İki yüz ikinci bāb düşde altun gümüş görse	154b
İki yüz üçüncü bāb düşde kīse ya hemyān görse	155a
İki yüz dördüncü bāb düşde pul bulsa görse	155b
İki yüz beşinci bāb düşde gevherler görse	155b
İki yüz altıncı bāb düşde la'l yāқut görse	156a
İki yüz yidinci bāb düşde incüler olmaz yirde görse	156b
İki yüz sekizinci bab düşde yüzük görse	156b
İki yüz toközüncü bāb düşde yüzük bağışlasa bulsa	157a
İki yüz onıncı bāb düşde yimişler görse	157b
İki yüz on birinci bāb düşde büstānlar görse	158a
İki yüz on ikinci bāb düşde baғ görse	158b
İki yüz on üçüncü bāb düşde ayva görse	159a
İki yüz on dördüncü bāb düşde alma görse <i>anı beyān ider</i>	159b
İki yüz on beşinci bāb düşde şeftālū, zerdālū <i>görmegūñ te'vīlin beyān</i>	160a
İki yüz on altıncı bāb düşde nar görse	160b
İki yüz on yidinci bāb düşde қoz, bādām ve finduқ <i>görse</i>	161a
İki yüz on sekizinci bāb düşde һurma görse	161b
İki yüz on toközüncü bāb düşde қavun ve һıyar <i>görse</i> Çin һıyarı	162a
İki yüz yigirminci bāb düşde turunç ve <i>nārinç</i> görse	162b
İki yüz yigirmi birinci bāb düşde üzüm sıkmaқ görse	163a
İki yüz yigirmi ikinci bāb düşde қuru üzüm, bal ve bastırma	163b
İki yüz yigirmi üçüncü bāb düşde yaşıllıқlar <i>görse</i> turp, <i>keşer</i> , <i>kerfes</i>	163b
İki yüz yigirmi dördüncü bāb düşde noһud, mercümek, baқlā <i>görse</i>	164b
İki yüz yigirmi beşinci bāb <i>düşde</i> güller, fesligen, yāsemın <i>görse</i>	165a

İki yüz yigirmi altıncı bāb düşde ekin görse <i>ve hem yaşillık görse</i>	165b
İki yüz yigirmi yidinci bāb düşde irişmiş ekin görse	167a
İki yüz yigirmi sekizinci bāb düşde buğday, un, arpa, <i>taru görse</i>	167a
İki yüz yigirmi toközüncü bāb düşde irişmiş ekin <i>görse</i>	168a
İki yüz otuzüncü bāb düşde silāh görse	168b
İki yüz otuz birinci bāb düşde kılıç görse	169a
İki yüz otuz ikinci bāb düşde altından, bakırdan, <i>agaçdan ya birinçden veyā kalaydan</i> kılıç	169b
İki yüz otuz üçüncü bāb düşde yay görse	170a
İki yüz otuz dördüncü bāb düşde ok atmak görse	170b
İki yüz otuz beşüncü bāb düşde süni görse	171a
İki yüz otuz altıncı bāb düşde zırh, ışık <i>ve cevşen görse</i>	172a
İki yüz otuz yidinci bāb düşde kamaç görse	172b
İki yüz otuz sekizinci bāb düşde dürlü tonlar görse	173a
İki yüz otuz toközüncü bāb düşde sultānlar <i>ve müdbirler tonun görse</i>	174a
İki yüz kırkıncü bāb düşde gömlek görse	175a
İki yüz kırk birinci bāb düşde şalvar iç ton <i>görse</i>	175b
İki yüz kırk ikinci bāb düşde dülbend <i>ve taylasan ve ridā ve dürlü tonlar ve kürkler görse</i>	176a
İki yüz kırk üçüncü bāb düşde takye <i>ve üsküf görse</i>	177a
İki yüz kırk dördüncü bāb düşde takye hükminüñ <i>te'vîlidür</i>	177b
İki yüz kırk beşüncü bāb düşde cevreb görse	178a
İki yüz kırk altıncü bāb düşde kalem görse	178a
İki yüz kırk yedüncü bāb düşde kalem-dān <i>ve divit görse</i>	179a
İki yüz kırk sekizinci bāb düşde öksürmek <i>ve aqsırmaç görse</i>	179b
İki yüz kırk toközüncü bāb düşde inçursa	180a
İki yüz ellinci bāb düşde şüretin gayrı hālda <i>görse</i>	180b
İki yüz elli birinci bāb düşde segirse <i>ve uça</i>	181a
İki yüz elli ikinci bāb düşde bahşış <i>ve 'atā görse</i>	182b
İki yüz elli üçüncü bāb düşde hādeş <i>irmiş ve cünüb olmuş görse</i>	183a
İki yüz elli dördüncü bāb düşde yola gitmegi bildürür	183b

İki yüz elli beşinci bāb düşde kendüyi aksak görse	184b
İki yüz elli altıncı bāb düşde menāre görse	185b
İki yüz elli yedinci bāb düşde Ka'beyi görse	186b
İki yüz elli sekizinci bāb düşde su'aller kim mu'abbire şoralar ve anuñ dañı cevābı	187a
İki yüz elli tokuzuncı bāb düşde şüfiler ehlin görse anı beyān ider	191b
İki yüz altmışıncı bāb düşde seccāde ve muraqka' görse	193a
İki yüz altmış birinci bāb düşde kendüyi ādemiler ortasında görse	193b
İki yüz altmış ikinci bāb düşde dervişler evin görse ⁴	194b
İki yüz altmış üçüncü bāb düşde Ka'be, Hārameyn, Medīne	196a
İki yüz altmış dördüncü bāb düşde gevherler görse	196b

Kaynakça

- Ahmed-i Dâi. *Kitābü't-ta'bîr-nâme*. Süleymaniye Kütüphanesi, Hekimoğlu Ali Paşa, No 588.
- Canım, R. (2014). Ahmed-i Dâ'i. <http://www.turkedebiyatilisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=2005>, Erişim Tarihi: 17.09.2018.
- Demir, E. (2004). *Ahmed-i Dâi, Ta'bîr-name, (100B - 208B) giriş çevriyazılı metin - indeks - tıpkıbasım*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Osman-gazi Üniversitesi.
- Devellioğlu, F. (2013). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat* (30. Baskı). Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Dilçin, C. (1977). *Yeni tarama sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ertaylan, İ. H. (1952). *Ahmed-i Da'i, hayatı ve eserleri*. İstanbul.
- Kanar, M. (2011). *Eski Anadolu Türkçesi sözlüğü*. İstanbul: Say Yayınları.
- Şemsettin Sami (1317). *Kamus-ı Türki*. İstanbul: İstanbul İkdam Matbaası.
- Tekin, Ş.- Alpay Tekin, G. (1992). *Çengnâme*. Harvard Üniversitesi Yayınları.
- Turan, F. (1998). Eski bir Türkçe tâbir-nâmede ebced hesabı, bir. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, Prof. Kemal Eraslan Özel Sayısı (Festschrift), 9-10*, İstanbul 1998, s. 671-679.
- Türkçe sözlük* (2011). 11. Baskı, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yılmaz, S. (1998). *Kitābü't-ta'bîr (Ta'bîrname-i Türki)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.

⁴ A nüshası bu baptan sonra eksiktir.

Extended Summary

The Translation of Kitâbü'î-ta'bîr belongs to Ahmed-i Dâî, who is one of the authors of Old Anatolian Turkish Period. The work has not been published. This work, also known as *Tabîr-name-i Türki*, is about dream interpretations, and it is originally Arabic. Ebu Bekr bin Abdullah El-Vasîfî is mentioned as the author of the original Arabic work. The work was translated from Arabic to Persian. The *Translation of Kitâbü'î-ta'bîr* was translated from Persian to Turkish by Ahmed-i Dâî on behalf of II. Yakub Germiyan Bey. This work which includes a eulogy written for II. Yakub the Sultan Germiyan Bey is an important resource in that it displays morphological and phonological features of Old Anatolian Turkish Period. That it includes words from various areas in terms of content due to its quality of explaining objects seen in dreams increases its importance. With this study, we aim to introduce the work in detail.

Many works of Ahmed-i Daî in different areas have reached us and they have been examined, but the *Translation of Kitâbü'î-ta'bîr* has not been researched in detail so far. That work was mentioned in the biographies of Ahmed-i Daî and studies on some of the other works and some information was given. Two different master theses were written as a specific study on *Kitâbü'î-ta'bîr*. Each of these studies is in the form of transcription text and index of each half of manuscripts in Süleymaniye Library of Manuscripts.

Ahmed-i Daî translated that book from Persian to Turkish at the request of Yakub II, who was a ruler firstly in 1387-1390 and then in 1402-1428. Ahmed-i Daî was one of Emir Süleyman's companions after 1402. As it can be understood from these two findings, Ahmed-i Daî translated that work in the first period of Yakub II. Thus, that work is among 14. Century Anatolian Turkish products.

The author of the original Arabic work is known as Ebu Bekr bin Abdullah El-Vasîfî. There is no information about the Persian translation and the translator who translated the work to Persian.

The author of the original Arabic work is mentioned in a lot of resources as Ebu Bekr bin Abdullah El-Vasîfî. However as we understand from some expressions on the work, El-Vasîfî isn't the author of the work but one of the author's masters.

Two manuscripts of the work are known to exist. One of them is recorded in Hekimoğlu Ali Paşa No: 588 in Süleymaniye Library of Manuscripts whereas the other one is in Muallim Cevdet No: O.26 in Atatürk Library (Istanbul Municipal Library).

There are two more works probably written by Ahmed-i Daî in the manuscript of Hekimoğlu consisting of 219 folios including table of contents. There is not any information which shows that these works belong to the author. *Kitâbü'î-ta'bîr* from these works continues until 197b according to our numbering in the manuscript. (until 194b according to numbering in the manuscript) The second work "*The Death of the Messenger Moses* (peace be upon him)" is between 198a and 201b. (195a-198b) while the third work "*Haza kitab-ı İhtilac-name*" (The Book on the Meaning of Flinching) is between 202b and 208b.(199b-205b)

The first sentences of Hekimoğlu manuscript

صاحب کتاب اشبو رسمه ايدر که بر نجه بزوم قرنداشلمزدن کتابونک اصلني التماس اتدیلر ...

The end of *Kitâbü'-ta'bîr*

بر کشي کلدی ایتدی که یلجه کیدرکن بر ات بني اصردي ایتدی ایت نفسدر خسیس سنک از روکه قادردر حذر قلغل

The manuscript of Muallim Cevdet in Atatürk Library lacks the beginning and the end. The first and the last covers of the book are missing. Only the back side made of black leather has remained from the cover. But with the last mending, this part of the cover disappeared. The first folio at the beginning was placed as page a and b after the mending.

From the second folio of table of contents, probably five folios from chapter 25 to chapter 156 are missing. The end of the manuscript is missing in the last sections of chapter 262. The last two chapters of *Kitâbü'-ta'bîr* are absent in this manuscript because of its lack. Also, whether or not two works in Hekimoğlu manuscript are in these manuscript is not known.

The beginning of Atatürk manuscript:

خداوند کتاب یعنی کتابک مصنف اشبو رسمه بیان ادر که بر نجه بزوم قرنداشلموزدن تعبیر کتابنک اصلني التماس اتدیلر

The end of Atatürk manuscript:

حق تعالی حضرتنه عز و جل کنه دنه فریاد توبه و کرو استغفار اتکنه بیشه مکر استغفار استقامته کله کم رحیم بادشاه ...

Another point we want to emphasize is that there are mistakes in writing of Quran verses. We think that these mistakes were not made by Ahmed-i Daî who is a scholar but by the person who put it on paper.

The same mistakes are present in two manuscripts. This situation inspires us to think that one manuscript might have been copied from the other manuscript, or two manuscripts might have been copied from the same unknown manuscript.

Theoretical knowledge about dream is given in the first twenty one chapters. According to the book from chapter twenty two, interpretation of what is seen in a dream begins. According to old methods of dream interpretation in the first chapter of the manuscript, to see Allah in dreams exists, and then angels and messengers are mentioned. In the last part of the work, there are some sections that belong to dream interpretations of sufis.

The work was written in the last decades of 14. century Old Anatolian Turkish period and carries the characteristics of the period. Hekimoğlu manuscript shows the characteristics of Arabic spelling. Atatürk manuscript, on the other hand is closer to Uigur spelling.

The work reflects morphological characteristics of the period. As for phonetics, phonetic changes are frequently seen in spelling of Turkish words.

